

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Л. М. ДОРОХОВА,
кандидат економічних наук,
Н. О. КУРОВСЬКА,
кандидат економічних наук
Житомирський національний
агроекологічний університет*

Досліджено проблеми формування та використання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано стратегічні напрями удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємств. Запропоновано системний підхід до побудови логічної моделі управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств.

Постановка проблеми. Проблема управління фінансовими ресурсами підприємств аграрного сектора економіки є найбільш складною і багатогранною, оскільки кругообіг фінансових ресурсів має специфічні для галузі особливості: сезонність; значну тривалість виробничого циклу; підвищену потребу в кредитних ресурсах; широке використання оренди землі; недосконалість (а у більшості випадків відсутність) механізму розширеного відтворення як власних, так і орендованих основних засобів та ін. Діяльність сільськогосподарських підприємств значною мірою ускладнюється нині тривалою кризою неплатежів, зростанням дебіторської та кредиторської заборгованості, несприятливим податковим законодавством, скороченням виробництва, гострим дефіцитом фінансових ресурсів. Отже, удосконалення методів і форм управління фінансовими ресурсами є стратегічним напрямом фінансової політики аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Систематизація результатів наукових пошуків свідчить, що проблеми управління фінансовими ресурсами знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних дослідників. Вагомим внеском у теоретико-методологічний та методичний базис фінансово-кредитного забезпечення підприємств аграрного сектора економіки та управління цими процесами стали дослідження таких відомих учених-економістів, як: В. Андрійчук, О. Гудзь, М. Дем'яненко, І. Кириленко, П. Лайко, П. Саблук, В. Ситник, М. Федоров, М. Хорунжий, А. Чупіс та ін. Пошуку напрямів і джерел удосконалення фінансування сільськогосподарського виробництва присвячені публікації І. О. Гнеушевої, М. М. Забаштанського, І. А. Козачок, І. В. Міняйленко, в яких обґрунтовуються пропозиції з формування сучасної парадигми управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, адекватної ринковому механізму господарювання. На створення системи моніторингу за наявністю, формуванням та використанням фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств відповідно до їх джерел спрямовані дослідження таких авторів, як В. М. Вовк, Ю. Ю. Мороз. Водночас потребують подальшої розробки наукові дослідження з організації та використання результатів моніторингу у фінансовому менеджменті, оскільки виявлення реальних тенденцій формування і використання фінансових ресурсів повинно бути чітко вмонтованим у логічну модель управління капіталом аграрних підприємств.

Мета дослідження – теоретико-методологічне обґрунтування напрямів удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємств аграрного сектора економіки.

Методологічним інструментарієм дослідження є системний метод наукового пізнання економічних явищ і процесів, адаптований до оцінки та управління фінансовими ресурсами підприємств. Для дослідження концепцій та механізму застосування інструментів моніторингу фінансових ресурсів нами використано абстрактно-логічний метод. Для оцінки складу, структури та ефективності використання фінансових ресурсів використовувались: коефіцієнтний метод; статистико-математичний метод, зокрема такий його засіб, як порівняння. Метод індукції та дедукції дозволив сформулювати ключові характеристики основних тенденцій розвитку фінансового забезпечення аграріїв.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах господарювання виникає необхідність формування на мікрорівні ефективного механізму управління фінансовими ресурсами, орієнтованого на зростання та ефективне використання об'єктів майнового потенціалу підприємств при забезпеченні їх стійкості та допустимого рівня ризиків. Ситуація з фінансового забезпечення галузі сільського господарства, що склалася в останні роки, не сприяє поліпшенню фінансового стану та забезпеченості фінансовими ресурсами підприємств галузі. Проведене дослідження структури фінансових ресурсів підприємств в Україні за галузями господарства станом на 1.01.2012 р. (рис. 1) свідчить, що найбільша частка у загальній їх сумі припадала на промислові підприємства (32,4 %). Частка підприємств галузі сільського господарства, мисливства та лісового господарства порівняно незначна і становила 5,1 %.

Рис. 1. Структура капіталу підприємств України за галузями економіки у 2012 р.
Джерело: побудовано за даними [7].

Проте, враховуючи, що діяльність аграрних підприємств спрямована на виконання найголовнішої функції – життєзабезпечення, ефективне використання їх фінансових ресурсів є суттєвим інструментом впливу на кожний етап відтворювального процесу, на конкурентоспроможність як окремих суб'єктів економіки, так і країни в цілому. Динаміка обсягу фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України протягом 2008–2012 рр. відзначалася тенденцією до зростання (рис. 2).

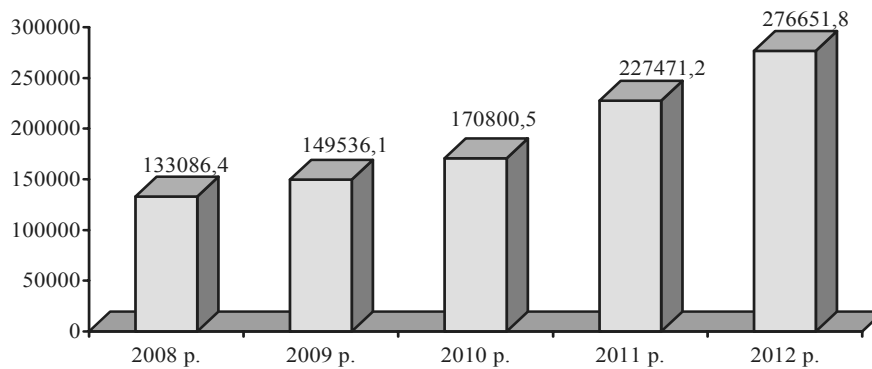

Рис. 2. Динаміка обсягу фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України за 2008 – 2012 рр., млн грн

Джерело: побудовано за даними [7].

Особливої уваги заслуговує оцінка джерел формування фінансових ресурсів, оскільки вони виступають економічною основою діяльності підприємства. Так, протягом досліджуваного періоду загальна вартість капіталу аграрних підприємств зросла на 143,6 млрд грн, або у 2,1 раза. Головним джерелом нарощування фінансових ресурсів виступав власний капітал, вартість якого у 2012 р. порівняно з 2008 р. збільшилась у 2,4 раза порівняно з приростом позичкового капіталу на 82,9 % (див. таблицю).

Аналіз структури капіталу сільськогосподарських підприємств України за 2008 – 2012 рр., %

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., +/-
Загальна вартість капіталу, млн грн	133086,4	149536,1	170800,5	227471,2	276651,8	143565,4
Власний капітал, млн грн	62845,8	72217,2	90390,9	124208,8	148147,8	85302,0
% від загальної суми	47,2	48,3	52,9	54,6	53,6	6,4
Позичковий капітал, млн грн	70240,6	77318,9	80409,6	103262,4	128504,0	58263,4
% від загальної суми	52,8	51,7	47,1	45,4	46,4	-6,4

Джерело: розраховано за [7].

Оцінка структури капіталу підприємств аграрної галузі свідчить про зміну вагомості власних джерел формування фінансових ресурсів порівняно з позичковими. Так, частка власного капіталу сільськогосподарських підприємств у загальній сумі за 2008 – 2012 рр. зросла на 6,4 в. п. і становила 53,6 % на кінець 2012 р. Такі структурні зрушення можна вважати позитивними з огляду на підвищення фінансової стійкості та платоспроможності аграрних підприємств.

При аналізі ринкових та структурних перетворень в аграрному секторі економіки України виникає необхідність розроблення цілісної системи принципів управління фінансовими ресурсами підприємства, які орієнтуються на нові умови функціонування, а саме: забезпечення конкурентної переваги як основної мети розвитку підприємства; оцінка ресурсного потенціалу підприємства як сукупності трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, що забезпечують можливість реалізації його цілей; однотипність техніко-економічних механізмів розподілу ресурсів на всіх рівнях технологічної структури; зіставлення фінансового потенціалу з цільовими стратегічними орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки підприємства; системність управління фінансовими ресурсами і ризиками.

Успішне розв'язання стратегічних завдань продовольчого забезпечення населення та продовольчої безпеки країни залежить від усталеного й ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, їх достатнього ресурсного забезпечення, передусім, фінансового. Це вимагає створення та реалізації системи постійних моніторингових досліджень, яка б оперативно інформувала про стан фінансового забезпечення підприємств та пропонувала напрями його оптимізації. В основі моніторингу фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств повинні лежати показники, які характеризують їх величину, якісний стан, структуру, вартість та ефективність використання [6].

За результатами моніторингу має бути застосований системний підхід до управління фінансовими ресурсами, який дозволяє розглядати процес управління як систему взаємопов'язаних елементів, заснованих на врахуванні властивостей системи, її складових і синергетичного ефекту, який при цьому може бути досягнутий. Система управління фінансовими ресурсами повинна відображати взаємозв'язок логічної моделі управління ними зі стратегічними концепціями розвитку підприємства, методами, важелями та інструментами (рис. 3).

Необхідним є формування такого механізму управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств, який спроможний забезпечити ефективне застосування таких інструментів, засобів та методів, як: самоокупність, змішане фінансування, державна фінансова підтримка, пільгове оподаткування, страхування, комплексна оцінка; аналіз та інтерпретація отриманих результатів; планування і прогнозування; розподіл ресурсів, витрат та результатів; ціноутворення; управління ризиком.

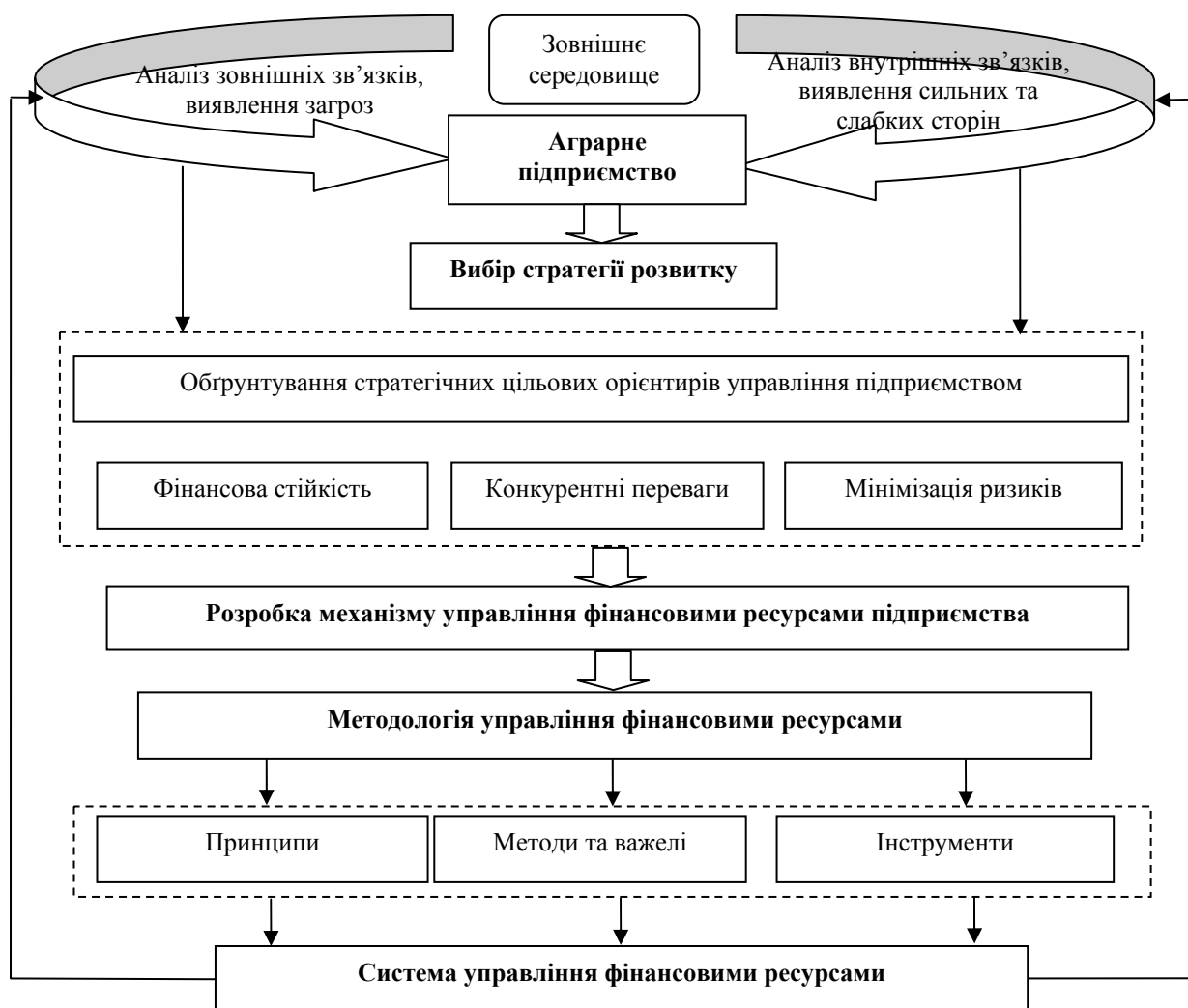

Рис. 3. Логічна модель побудови системи управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства (Джерело: адаптовано [4])

Управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах ринкової економіки і конкурентного середовища неможливе без використання сучасних інструментів менеджменту фінансово-господарської діяльності. Удосконалення системи управління необхідно проводити на основі принципів і методів системи контролінгу, яка включає взаємопов'язані між собою підсистеми фінансового й управлінського обліку, планування, аналізу і контролю та дозволяє, з одного боку, планувати діяльність та оцінювати якість рішень і планів, які приймаються, а з другого, – здійснювати ефективний моніторинг фінансово-економічної діяльності.

Висновки. Фінансування сільськогосподарського виробництва має забезпечувати необхідний рівень його розвитку. Для цього систему управління фінансовими ресурсами слід спрямувати на реалізацію загальної економічної стратегії розвитку підприємства із забезпечення їх достатніми обсягами в чітко визначені терміни, мінімальної вартості та з прийнятними рівнями ризику. Механізм управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств, зорієнтований на довгострокову перспективу, повинен включати: моделі, засоби, методи та інструменти проведення аналітичних і планово-прогнозних розрахунків визначення потреби у фінансових ресурсах, джерела їх формування; виявлення взаємозв'язку між наслідками діяльності й використанням фінансових ресурсів; оцінку та інтерпретацію отриманих результатів.

Основні стратегічні напрями удосконалення управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств – управління грошовими потоками, дебіторською заборгованістю, залишками готової продукції та іншими високоліквідними активами; ефективне використання власного капіталу та його примноження; використання можливостей залучення позикових коштів, інвестицій та одержання державної фінансової підтримки.

Список літератури

1. *Вовк В. М.* Методика та організація аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства. Автореферат дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук. – Т., 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php
2. *Гнєшуєва І. О., Притика Т. І.* Управління вартістю та структура капіталу підприємства I // Вісник [редкол.: В. В. Пастухова та ін.]. – К., 2011. – Вип. 2 (15). – С. 14 – 16.
3. *Забаитанський М. М.* Джерела формування фінансових ресурсів підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6. – С. 25 – 29.
4. *Козачок І. А.* Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – № 47. – С. 277 – 283.
5. *Міняйленко І. В., Носенко О. А.* Особливості оптимізації структури капіталу підприємств агропромислового комплексу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.../311.pdf
6. *Мороз Ю. Ю.* Моніторинг фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eztuir.ztu.edu.ua/1925/1/58.pdf
7. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/fin.htm

Стратегические направления усовершенствования управления финансовыми ресурсами аграрных предприятий

Л. Н. Дорохова,

кандидат экономических наук

Н. А. Куровская,

кандидат экономических наук

Житомирский национальный агроэкологический университет

Исследованы проблемы формирования и использования финансового обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Обоснованы стратегические направления усовершенствования управления финансовыми ресурсами предприятий. Предложен системный подход к формированию логической модели управления финансовыми ресурсами аграрных предприятий.

Strategic direction to improvement of financial resources management of agricultural enterprises

L. Dorohova,
N. Kurovska

The problems of the formation and use of the financial support of agricultural enterprises are investigated. The strategic directions to financial resources management improvement of enterprises are proved. The system approach to the formation of a logical model of financial resources management of agrarian enterprises is offered.